

Venäläisen feminismin historia

Irina Jukina: *Ruski feminizm kak vyzov sovremennosti*. Sankt-Peterburg: Aleteja, 2007.

Irina Jukinan venäläisen naisliikkeen historiaa käsittelevä teos *Ruski feminizm kak vyzov sovremennosti* (Venäläinen feminismi, tulevaisuuden haaste) on erinomainen lähde teos sekä naisliikkeen historiasta että venäläisestä yhteiskuntahistoriasta kiinnostuneille lukijoille. Pietarilaisen Nevski Institutin professorina toimivalla Jukinalla on sekä historioitsijan että sosiologin koulutus, mikä näkyy aiheen käsittelyssä. Historialliset tapahtumat ja paljolti arkistomateriaalista perustuvat faktat tuodaan teoksessa osaksi yhteiskunnallista prosessia, ja kirjoittaja tarjoaa myös oman analyysinsä tapahtumista. Teos näyttää Jukinan alansa monipuolisena asiantuntijana.

Venäjällä naisliikkeen perusteokseksi on muotoutunut Richard Stitesin klassikko *The Women's Liberation Movement in Russia* (1978), paljolti siitä syystä, että se on käännetty venäjäksi. Vähemmän tunnettuja ovat esimerkiksi Linda Edmondsonin ja Barbara Engelin tutkimukset. Viimeisten kahden vuosikymmenen aikana useat venäläistutkijat ovat julkaisseet aihepiiristä suppeampia tutkimuksia. Jukinan kirja, joka sisältää laajan katsauksen alan venäläiseen ja kansainväliseen tutkimukseen, on ensimmäinen venäläisen kirjoittajan maan sisältä käsin asiaa tarkasteleva esitys aiheesta.

Jukinan teos kattaa ajanjakson 1860-luvun radikalismien vuosista aina neuvostovallan vakiintumiseen. Sen metodisena lähtökohtana on monitieteinen näkökulma naisten organisoitumiseen ja oikeuksien vaatimiseen. Ilmiötä on totuttu kutsumaan naisliikkeeksi, mutta todellisuudessa

ei ole ollut yhtä ja yhtenäistä liikettä. Teoksessa tätä liikehdintää tarkastellaan avoimena systeeminä, joka on osa laajempaa makrotason kehitystä, toisin sanoen osa globaalia sekä Venäjän sisäistä taloudellista, poliittista, sosiaalista ja kulttuurista muutosta. Kirjassa suurten linjojen muutokset heijastuvat sellaisissa ilmiöissä kuin 1860-luvun reformit, äänioikeuden myöntäminen mieskansalaisille ja vuoden 1917 vallankumoukset. Näihin historian suuriin linjoihin perustuu kirjassa toteutettu naisliikkeen periodisointi. Periodisointiratkaisu on sikäli ymmärrettävä, että tarkastelun kohteena on sisäisesti heterogeeninen ilmiö; niin sanottu naisliike koostui monista ryhmittymistä ja organisaatioista, joiden toimintatavat ja konkreettiset päämäärät erosivat toisistaan. Sen sisältä käsin nousevaa jaotteluperustetta olisi näin ollen vaikea löytää. Jukinan tarkastelussa naisten liikehdintä kontekstuaalisoidaan yhteiskunnan muuhun liikehdintään. Kirjoittajan metodinen ratkaisu ja siihen perustuva aineiston jaottelu mahdollistavat heterogeenisen ilmiön tarkastelemisen yhtenä kokonaisuutena.

Jukinan teos osoittaa naisliikkeiden yhteiset päämäärät ja vaatimukset, jotka 1800-luvulla liittyivät koulutukseen ja 1900-luvun alussa äänioikeuteen. Naisten liikehdinnässä Jukina erottaa kaksi vaihetta: *ženski* (naisliike) ja *feministski* (feminismi). Ensimmäistä vaihetta luonnehtii se, että naiset eivät pyrkineet muuttamaan vallitsevaa järjestystä, vaan pyrkivät parantamaan naisten asemaa sen puitteissa. Tämän pyrkimyksen mahdottomuus kävi selväksi 1900-luvun taitteessa, johon kirjoittaja sijoittaa feministisen liikkeen alun. Feministisen vaiheen tunnusmerkkinä on konkreettiset ja selvästi muotoillut pää-

määrät sekä niiden toteuttamiseksi luodut organisaatiot. Pettymys äänioikeuskysymyksessä 1905 erotti toisistaan yhteiskunnallisia uudistuksia vaativat miehet ja naiset, sillä samalla kun naisilta evättiin äänioikeus, sukupuolesta tuli selvä yhteiskuntakelpoisuuden mittari. Naisten järjestäytymisen varhaisessa Neuvostoliitossa Jukina yhdistää vuosisadan vaihteen feminismiin ja käsittelee sen kirjansa päätösluvussa. Ratkaisu on sikäli luonteva, että Neuvostoliiton vakautumisen myötä naisliikkeen olemassaolo avoimena systeeminä loppui. Seuraava liikehdinnän aika tuli vasta 1980-luvun taitteessa dissidenttiliikkeen osana, ja sittemmin saman vuosikymmenen lopulla osana perestroikan ajan yhteiskunnallista liikehdintää.

Teoksessa laajan yhteiskunnallisen, poliittisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin esittäminen luo taustan tarkasteltavalle ilmiölle. Ajankuva on elävää ja toimii hyvin johdantona laajaan yhteiskunnalliseen liikehdintään. Luomassaan kontekstissa Jukina tarkastelee erilaisia organisaatioita ja yksittäisten naisten toimintaa. Teoksessa on runsaasti biografisia, noin sivun mittaisia katsauksia naisliikkeen toimijoihin. Nämä ovat informatiivisia, mutta toisaalta irrallaan esiteltynä näiden naisten liittäminen kontekstiin jää lukijan tehtäväksi. Kirjoittaja olisi voinut sijoittaa heidät tekstiin, mutta tämä vaihtoehto olisi heikentänyt mahdollisuutta käyttää kirjaa hakuteoksena. Vastaava ongelma liittyy mitä moninaisimpien organisaatioiden esittelyyn; nekin jäävät välillä irrallisiksi, ja lukijan mielessä herää assosiaatio teoksen *Encyclopedia of Russian Women's Movements* (2000) tietosanakirja-artikkeleihin.

Sekä henkilöiden että organisaatioiden esittely pohjautuu perinpohjaiseen tutustumiseen arkistomateriaaleihin ja aikakau-

den lehtikirjoitteluun. Kirjoittaja kertoo, että hän on käyttänyt aineistoja, joihin ennen häntä on perehdytty yllättävän vähän. Venäläisissä arkistoissa materiaalin tilaaja näkee, kuka on ollut edellinen käyttäjä. Jukinan mukaan arkistomateriaalien edellinen käyttäjä oli useissa tapauksissa ollut venäläisen naisliikkeen ensimmäinen historioitsija Richard Stites 1960-luvulla. Juuri laaja arkistomateriaalien ja lehtikirjoitusten käyttäminen teoksen materiaalina tekee siitä arvokkaan lähdeoksen. Sisällöllinen vertailu edellä mainittuun teokseen *Encyclopedia of Russian Women's Movements* kääntyy Jukinan voitoksi. Toisaalta, koska kirja on myös hakuteos, kustantajalta olisi toivonut panostusta henkilöhakemiston ja asiahakemiston laadintaan. Tämänkaltaisissa lähdeoksissa ne olisivat erittäin tärkeitä. Lukijaa häiritsee myös toiston tunne erityisesti johdannossa ja ensimmäisessä luvussa.

Jukina päättää teoksensa naisten liikehinnän ja yleisen demokratisoimiskehityksen pohdintaan. Jo aikaisemmissa tutkimuksissa on osoitettu, että nais-

liike oli yksi merkki yhteiskunnan modernisoitumisesta. Kirjoittaja jatkaa tätä ajatusta ottaen yhden askelen eteenpäin. Hän toteaa, että naisliike eri muodoissaan ja kehitysvaiheissaan oli myös demokratisoimiskehityksen ehto. 1800-luvun jälkipuoliskolla naiset esittivät kysymyksiä ja ratkaisuehdotuksia epätasa-arvon poistamiseen, joista monet – esimerkiksi koulutukseen liittyvät – myös toteutuivat. 1880-luvulla tapahtunut painopisteen muutos hyväntekeväisyustoiminnasta poliittiseen toimintaan merkitsi vaatimusta yhteiskunnan rakenteiden muuttamiseksi. Tämäkin vaatimus näkyy sittemmin yhteiskunnan makrotason muutoksina. Naisten liikehinnän historia näyttää myös sen, miten yhteiskunnallinen toiminta laajeni eri sosiaaliryhmissä.

Kirjoittajan tieteellinen laajuus sekä historioitsijan ja sosiologin työtapojen yhdistäminen tekevät mahdolliseksi oivaltavan loppupäätelmän ja todistavat samalla monitieteisen lähestymistavan produktiivisuudesta.

Kirsti Ekonen

Jugorockin viimeiset soinnut

Bijelo Dugme: *Ćiribiribela*. Diskoton, 1988

Đorđe Balašević: *Panta Rei*. Jugoton, 1988

Jugoslavialaisen laulaja-lauluntekijä Đorđe Balaševićin viides levy *Panta Rei* ilmestyi vuonna 1988. Levy on kokoelma lauluja, jotka vaihtelevat *chanson*-tyylistä jazziin ja bluesiin päätyen klassisten vaikutteiden kautta rockiin. Sanoitukset ovat taattua Balaševićia, hieman elämää nähneen miehen haikeita, leonardcohenmaisista rakkautunnustuksia nuorille rakastetuille, huumorilla höystettyjä rallatuksia ja terävää yhteis-

kuntakritiikkiä lyrisen kauniissa muodossa.

Jugorockin lipunkantajan Bijelo Dugmen viimeinen yhteislevytys *Ćiribiribela* ilmestyi Jugoslavian haukkoessa viimeisiä henkäyksiään. Laulut ovat kitaristin ja bändin säveltäjän, Goran Bregovićin käsialaa. Musiikki mukailee samaa rock-linjaa kuin Dugmen parit aiemmat levyt – laulaja Alen Islamovićin raspikurkku revittelee raskaan kitaran siivittämänä. Tietenkin 80-lukulaiseen tyyliin syntetisaattorit soivat ja bassorumpu pauhaa. Toisaalta mukaan levyille mahtuu myös alueen kansanmusiikkia,

folkia, ja muutama haikea balladi.

Đorđe Balašević syntyi jugoslavialaiseen perheeseen lähellä Koprivnican kaupunkia Kroatian ja Unkarin rajalla. Lapsena hänen perheensä muutti Novi Sadiin, Vojvodinan alueelle, jossa hän on viettänyt suurimman osan elämästään. Hänen työnsä muusikkona ovat inspiroineet kotiseuturakkaus kotikaupunki Novi Sadiin ja toisaalta vahva usko kotimaahansa Jugoslaviaan. Hän piti ja pitää edelleen itseään jugoslavialaisena lauluntekijänä. Balaševićin haikea jugonostalginen kosketus ei ole pelkkää haihattelua menneeseen, eikä sen voi sanoa sortuvan pateettisuuteen. Hänen työnsä tuntevat muistavat 1970-luvun lopulta laulun ”Računajte na nas” (Laskekaa meidän varaan). Laululla pyydettiin vanhempaa sukupolvea luottamaan nuoriin vallankumouksen jatkamisessa, vaikka ”jotkut epäilevätkin, että meitä vie väärä virta, sillä kuuntelemme levyjä ja soitamme rockia”.

Bijelo Dugme syntyi 1970-luvun Sarajevossa, jossa koulukaverit perustivat bändin alkuperäiseltä nimeltään Jutro. Vuonna 1974 Bijelo Dugmeksi (Valkea nappi) nimensä vaihtanut bändi pysyi tiukasti listaykkösenä aina vuoteen 1989 asti, yhtyeen loppuun saakka. Bijelo Dugme oli ennen kaikkea perustajajäsen Bregovićin bändi: laulajat ja soittajat vaihtuivat, mutta tyyli oli Bregovićin sanelemaa. Ja hyvin bändi toimikin, se onnistui aina olemaan edellä aikaansa, ja muun muassa 1980-luvun alussa toi punkin Kaakkois-Eurooppaan. ”Kaikki, mitä Dugme teki ensin, sitä tekivät muut perässä”, sanoi rock-dokumentissa *Onnellinen lapsi* (Sretno dijete) Prljavo Kazališten kitaristi-lauluntekijä Jasenko Houra. Bijelo Dugme profiloitui ennen kaikkea jugoslavialaisena ja slaavilaisena yhtyeenä. Kun muut tavoittelivat menestystä lännessä, he lähtivät